

Het Oude Schoolgebouw in Oud Ade

In 1990 verscheen van de hand van Theo van der Poel een prachtige geschiedschrijving van de Rooms Katholieke St Bavoschool in Oud Ade. Het rijk geïllustreerde boekje markeerde het 125-jarig bestaan van de school en de naderende fusie met de school van Rijpwetering in mei 1991. In deze korte beschouwing verlaat ik mij wat de geschiedenis betreft van a tot y op het verslag van Theo van der Poel.

Het verhaal van de St Bavoschool, dat begint in 1865, is fascinerend. De roemruchte Pastoor Görtz slaagde erin de eerste katholieke parochiale school in het Bisdom Haarlem te stichten,

De Kolk in Oud Ade rond 1935. Links is nog net de oude school te zien.

niet in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Haarlem maar in Oud Ade! Het was de tijd van de schoolstrijd waarin vooral de katholieken zich benadeeld voelden door de liberale politiek van de regering. De school, zo vond de pastoor, was de plek waar kinderen, naast taal, rekenen en aardrijkskunde, ook de waarden en waarheden van het katholieke geloof dienden te leren. Maar dat mocht nu juist niet in de openbare scholen van de overheid. Dát, maar ook het feit dat de kinderen van Oud Ade überhaupt nauwelijks onderwijs kregen, baarde de

pastoor grote zorgen. De openbare school in Rijpwetering was veel te ver weg voor de Oudase jeugd. Met enige overdrijving schetste hij in een brief aan de bisschop de 'dramatische' situatie en schreef dat de kinderen:

... dagelijks een schoolweg moeten maken van minstens drie kwartier, sommige zelfs van bijna 1½ uur. Voor één gedeelte der parochie is zelfs die gemeenteschool zóó gelegen, dat men vandaar de kinderen naar Warmond zendt, dat wederom niet geschieden kan dan door middel van een paar overtogten over wijd water en langs allerellendigst, des winters geheel onbegaanbaar landpad. (Van der Poel 1990: 6)

Hierbij dient wel vermeld te worden dat de kinderen zich in die tijd alleen te voet (en te klomp) verplaatsten.

Na goedkeuring van de bisschop en een uitgekende geldinzameling onder zijn parochianen (waarover Van der Poel gedetailleerde informatie verschaft: een lijst van 78 namen met daarachter de gedoneerde bedragen, variërend van 50 cent tot 500 gulden) wordt op 3 augustus 1865 de eerste steen van de school gelegd.¹ Drie maanden later zijn school en onderwijzerswoning klaar! Kosten: f 5.998,-. De onderwijzer P.B. van Kints uit Rotterdam betreft samen met zijn echtgenote de woning en, volgens informatie van de pastoor, laten alle kinderen van de parochie, 57 in getal, zich inschrijven (zij worden alle bij naam genoemd in Van der Poels verslag). Een opmerkelijk succes als men bedenkt dat 35 jaar later pas de leerplicht werd ingesteld.

¹ De bouw van de school was overigens niet de enige financiële uitdaging waar de pastoor (en zijn parochie!) voor stond; in 1866, één jaar na de opening van de school moest de kerk, die 20 jaar tevoren was gebouwd, weer afgebroken worden wegens ernstige gebreken. De bouw van een nieuwe kerk vond plaats in 1867-1868. Het is onvoorstelbaar dat een kleine parochie van slechts 400 communicanten dit allemaal kon opbrengen (kosten f 40.000,-).

Van goeden huize

Het verhaal over de rekrutering van de onderwijzer en de vaststelling van zijn taken behoort tot de boeiendste hoofdstukken in de geschiedenis van de school. Ik citeer uit het 'profiel' dat de pastoor van de onderwijzer had:

De zedelijke strekking onzer school gedoogde nooit, om iemand anders aan te stellen dan een gehuwd man op zekere jaren. Het godsdienstig karakter der school wilde een man van soliede godsdienstkennis en deugd. De eenvoudigheid der landlieden vroeg iemand zonder pedanterie en verwaandheid, maar die eenvoudig is van manieren. De afgezonderde landstreek, tot heden toe van communicatiewegen verstoken, kan alleen met genoegen bewoond worden door iemand, die niet van de wereld is. We hadden noodig een man, bekwaam in den Gregoriaanschen kerkzang, om voor het zangkoor jonge knapen te kunnen opleiden. Zoo 't zijn kon, verlangden we een kenner van muziek en orgelspel om in tijd van nood als organist te kunnen fungeren. Ja, dit alles gevoegd bij eene goede methode in 't geven van onderwijs en een karakter, geschikt om de harten der kinderen te winnen en hun het schoolgaan te doen liefhebben. (Van der Poel 1990: 17)

Maar mijn beschouwing gaat niet zozeer over wat er in de school gebeurde maar over het gebouw waar alles plaatsvond. Bij de opening betrok de onderwijzer het imposante huis aan de Kolk (een restant van de Wijdsloot dat vele jaren later gedempt werd), schuin tegenover de kerk. Achter de woning was een lagere aanbouw waarin de 57 leerlingen ondergebracht werden, verdeeld over acht leerjaren. In 1879 krijgt de onderwijzer wegens gezondheidsklachten ontslag en wordt Meester Krebbers aangetrokken, eveneens bekwaam in kerkzang en pianospel. De nieuwe onderwijzer is echter niet te spreken over de woning. Ik citeer uit zijn brief aan de pastoor:

Het woonhuis is schrikkelijk vochtig, een gevolg, zooals mijn vader zegt, van geen goed aangelegd trasraam en het cementen van den buitengevel. Door die vochtigheid is niet alleen het papier, maar zelfs het linnen geheel verstikt, zoodat eene voor de gezondheid zeer nadeelige lucht ontstaat, die vooral bij zeer warm weder ondragelijk wordt. Die kwaal te verhelpen zou moeielijk gaan, daartoe zouden de muren aan de binnenzijden gecement moeten worden; de kosten zouden evenwel nog al groot wezen. Maar gedeeltelijk, dat wil zeggen voor een zekere tijd, kon het helpen als opnieuw linnen en nieuw papier werd geplakt. UEerw. had ons beloofd, voor het behang te zullen zorgen, laat dan ook tegelijk om nieuw linnen daaronder denken. (Van der Poel 1990: 39)

Besloten wordt dan eerst het woonhuis op te knappen. De school moet nog even wachten want de parochie heeft haar handen vol aan de bouw van een nieuwe pastorie. Drie jaar later, in 1882, wordt de school onderhanden genomen; de leerlingen krijgen tijdelijk onderdak in de oude pastorie (die daarna verkocht en afgebroken wordt). Als in mei 1882 het schoolgebouw weer in gebruik genomen wordt, is het klaslokaal verplaatst naar de begane grond van de onderwijzerswoning en wordt het oude klaslokaal omgebouwd tot benedenwoonhuis en keuken. Het nieuwe lokaal voldoet aan de wettelijke eisen voor zestig leerlingen.

Van oude school tot monument

Niet lang daarna zou het schoolgebouw echter alweer te klein blijken. Na het aantrekken van een 'ondermeester' (met staatsubsidie) in 1903 werd in 1906 besloten een nieuwe school te bouwen (in 1905 had de school 72 leerlingen). De nieuwe school met onderwijzerswoning verrees naast de kerk en heeft daar tot 1991 gestaan, toen de fusie met Rijpwetering een feit werd (ironisch genoeg een optie waar Pastoor Görtz zich juist tegen verzet had). Kort daarna is de 'nieuwe school' afgebroken en vervangen door woningen.

Wonder boven wonder is het oude schoolgebouw ontsnapt aan de slopershamer en staat nog steeds pal - maar niet in al te goede conditie - in het hart van het dorp. Het is niet helemaal duidelijk wat er na 1906 met het gebouw is gebeurd. Zeker is dat niet lang daarna de school een noodslachterij is geworden. Eerst woonde en werkte er Cornelis Disseldorp en in 1921

trok Cor van der Werf uit Hazerswoude er met zijn pas getrouwde vrouw in. Het bleef een noodslachterij, wat zijn sporen heeft achter gelaten in de voorgevel: een grote deur waardoor het vee de slachtplaats werd binnen gebracht. Cor van der Werf werd opgevolgd door zijn zoon Piet die tot zijn dood in 1996 samen met twee zussen de oude school bewoonde. In 2007 verhuisde de laatst overgebleven zus Tiny naar een bejaardenwoning aan de Zwarteweg en kwam het gebouw leeg te staan, met een kort intermezzo toen het een Brocante uitspanning was. De woorden 'Brocante & More' sieren nog steeds de voorgevel.

De toekomst van dit stukje geschiedenis met zijn fraaie architectuur lijkt nu echter onzeker. De gemeente heeft het op de monumentenlijst gezet met de hoogste score (14):

- *Omschrijving:*

- **Vrijstaand woonhuis met**

- **oorspronkelijke aanbouw** op T-vormige plattegrond. Hoofdvolume opgebouwd uit twee lagen en zolderverdieping, met nokrichting evenwijdig aan straat.

- Achtergedeelte opgebouwd uit begane grond en dakverdieping; nokrichting loodrecht op voorgedeelte.

- *Gevels:* Pleisterwerk, in het voorste gedeelte licht oker geschilderd. Gepleisterde tandlijsten. Kleine houten kroonlijst.

- *Vensters/deuren:* T-schuifvensters met afgeronde bovenhoeken, deels vernieuwd. Houten deur met roedeverdeling waarin geel glas. Links in de voorgevel een dubbele houten deur met gietijzeren sierpanelen.

- *Dak:* Schilddak met gesmoorde geglazuurde Hollandse pannen.

- *Motivatie:* Opvallend door kleurstelling en detaillering; grotendeels authentiek. Bepaalt mede het gezicht van het dorp.

De oude school in de huidige staat.

Maar dat is helaas geen garantie voor de toekomst zoals gebleken is bij andere monumenten van de gemeente. De enige redding voor dit authentieke bouwwerk ligt waarschijnlijk in de handen van een enthousiaste particulier die 'valt' voor zijn schoonheid en – zoals gebeurd is met diverse boerderijen – bereid is zijn/haar ziel en zaligheid aan de restauratie te geven en het zijn oude glorie terug te geven. Of een vooruitstrevende aannemer met oog voor traditie zou er nog brood in moeten zien. Het zou een weldaad zijn voor Oud Ade en zijn bevolking die bijna anderhalve eeuw geleden er alles voor over had om deze 'Oude School' in haar centrum te behouden.

Sjaak van der Geest (met dank aan Theo van der Poel en Tiny van der Werf)

Bron: Theo van der Poel - *R.K. Parochiale School St. Bavo* (1990)